

---

# Neoliberalisme o democràcia?

**La crisi de la democràcia en temps de  
globalització neoliberal**

Antoni Aguiló

Tertúlies de l'Ateneu Pere Mascaró

*La democràcia avui: perspectives i desafiaments*

Dimarts, 26 de juliol de 2011

---

---

# **ESTRUCTURA I CONTINGUTS**

- 1. Objectius xerrada**
  - 2. Globalització neoliberal: interpretació i valors**
  - 3. Els consens hegemònic global neoliberal**
  - 4. Conclusions i reflexions finals**
-

---

# 1. OBJECTIUS

- Oferir elements d'anàlisi per tal d'obrir una reflexió col·lectiva sobre els valors de l'actual hegemonia ideològica neoliberal a escala mundial.
  - Presentar críticament el neoliberalisme com un projecte ideològic de dominació global molt concret, centrat en la producció, exportació i manteniment de societats:
    - \* Mercantilitzades i ecodepredadores.
    - \* Individualistes.
    - \* Consumistes.
    - \* Despolititzades.
    - \* Profundament desiguals, insolidàries i competitives.
    - \* Etnocèntriques i neocolonials.
    - \* Patriarcals, androcèntriques i heterosexistes.
-

---

## 2. GLOBALITZACIÓ NEOLIBERAL: INTERPRETACIÓ I VALORS

- \* Multiplicitat d'episodis històrics lligats a processos de globalització de l'economia, els costums, les institucions, els valors, etc. (Roma, Renaixement, Revolució Industrial...)
  - \* Punt de mira: globalització neoliberal (neoliberalisme globalitzat)  
globalització des d'alt  
globalització hegemònica
  - \* Actualització de la noció gramsciana d'hegemonia: procés contradictori de generalització, un procés que abasta totes les àrees de l'activitat humana i permet als grups socials que la promouen establir una direcció dominant, un lideratge no només econòmic, sinó també de caire polític, ideològic, cultural i fins i tot moral.
-

L'hegemonia és una visió del món, una ideologia en el sentit gramscian:

“Concepció del món que es manifesta implícitament en l'art, en el dret, en l'activitat econòmica, en totes les manifestacions de la vida individual i col·lectiva” (Gramsci).

Definició:

Un conjunt plural de relacions socials de poder, força i desigualtat que es promouen des dels països centrals a partir de la dècada de 1980 per intensificar i exportar arreu del món els principis, les pràctiques, les doctrines, valors ideològics i, en definitiva, la *cosmovisió* del neoliberalisme.

La globalització hegemònica neoliberal crea i difon un subtil **sentit comú** naturalitzat, acrític i inqüestionat que s'encarrega de regular els costums, les formes de viure i relacionar-se, de la producció de sociabilitats conformistes i dòcils (creació d'una gramàtica de regulació social).

---

\* Característiques de la definició:

- Concepció **processual** (vs. concepció monolítica i unitària).
  - Concepció **històrica** (vs. mite procés natural, espontani, ahistòric i irreversible).
  - Concepció **conflictiva** (vs. procés lineal, homogeni i sense contradiccions).
  - Concepció **multidimensional** (vs. enfocament unidimensional).
-

---

\* Algunes definicions de la globalització hegemònica neoliberal:

“El neoliberalisme és, sobretot, una teoria de pràctiques polítiques i econòmiques que afirma que la millor manera de promoure el benestar de l'ésser humà consisteix a no restringir el lliure desenvolupament de les capacitats i les llibertats empresarials de l'individu dins d'un marc institucional caracteritzat per drets de propietat privada forts, mercats lliures i llibertat de comerç. El paper de l'Estat és crear i preservar el marc institucional apropiat per al desenvolupament d'aquestes pràctiques. [...] També ha de disposar d'estructures militars, defensives, policials i legals que són necessàries per a assegurar els drets de propietat privada i garantir, en cas necessari mitjançant l'ús de la força, el correcte funcionament dels mercats. [...] Però la intervenció estatal en els mercats ha de ser mínima perquè, d'acord amb aquesta teoria, l'Estat no pot de cap manera obtenir la informació necessària per anticipar-se als senyals del mercat (els preus) i perquè és inevitable que poderosos grups d'interès distorsionin i condicionin aquestes intervencions estatals (en particular en els sistemes democràtics) atenent al seu propi benefici”.

---

D. Harvey, *Breu història del neoliberalisme*

---

## Álvaro García Linera

4 pilars de la cosmovisió neoliberal:

Procés de **fragmentació** de la societat i de **destrucció** de les seves xarxes de solidaritat.

**Privatització** (apropiació de béns públics, empreses estatals, estalvis públics, béns naturals comuns: terra, aigua boscos, minerals, entre d'altres)

**Empetitiment de l'Estat.**

**Expropiació de la participació popular**, que redueix la democràcia a l'acte de votar.

---



---

## Boaventura Santos

\* La globalització neoliberal és una **ideologia local globalitzada**, un conjunt de **localismes occidentals globalitzats** des dels països centrals als països perifèrics i semiperifèrics.

\* Concepte de “**localisme globalitzat**”:

“Un procés cultural a través del qual una cultura local hegemònica es menja i digereix, com un caníbal, altres cultures subordinades” (Santos).

L'extens conjunt de localismes globalitzats pel neoliberalisme constitueix el projecte de dominació global que hem anomenat globalització hegemònica.

---

---

### 3. EL CONSENS HEGEMÒNIC NEOLIBERAL

\* El *consens hegemònic* és l'instrument a través del qual les classes dominants transformen les seves idees econòmiques, polítiques i socials (ideologia) en dominants, fent-les passar per l'interès general o el bé comú. Acords de regulació social sobre l'economia, el dret, la política, la societat, etc.

Instrument de coerció social (manipulació ideològica), pretesament natural que es presenta sota la retòrica de la universalitat i la neutralitat.

#### **Dimensions:**

- Consens econonòmic neoliberal.
  - Consens de l'Estat mínim.
  - Consens de la democràcia liberal.
-

---

## 3.1 CONSENS ECONÒMIC NEOLIBERAL

Consens de Washington (1989).

Punts de reforma (John Williamson):

1. Disciplina fiscal.
  2. Nova política de despesa pública.
  3. Reforma tributària.
  4. Liberalització financera.
  5. Taxa de canvi competitiva i determinada pel lliure mercat.
  - 6 Liberalització del comerç i orientació cap a mercats externs.
  7. Eliminació de les barreres proteccionistes per atreure la inversió estrangera.
  8. Retallada de la despesa pública social i privatització d'empreses i serveis públics.
  - 9 Desregulació de les activitats econòmiques per tal de promoure la competència.
  10. Protecció jurídica dels drets de propietat privada individual.
-

# 10 MANAMENTS DE L'ECONOMIA NEOLIBERAL

1. Estimaràs el teu Déu, el Mercat, amb tot el teu cor, amb tota la teva ànima i amb tot el pensament (divinització del mercat).
2. No posaràs resistència a l'actual globalització de mercats, finances i capitals.
3. Privatitzaràs tot allò privatitzable, reduiràs a mínims l'Estat i deixaràs el govern en mans de poders globals privats no democràtics.
4. No exerciràs resistència contra el sacrifici de vides humanes i no humanes. Els sacrificis són necessaries per la continuïtat del sistema.
5. No et resistiràs a la innovació tecnològic per tal de reduir despeses (força de treball inútil).
6. Liberalitzaràs tots els mercats nacionals fins fer que el món es converteixi en un gran mercat únic global (antiproteccionisme).
7. Cobejaràs els béns aliens.
8. Practicaràs l'evangeli de la competitivitat (darwinisme social).
9. Substituiràs la justícia social per la caritat, la compassió i la bona voluntat.
10. Defensaràs una “utopia conservadora” (Hinkelammert).

## 3.2 CONSENS DE L'ESTAT MÍNIM

Tòpics del discurs neoliberal que reflecteixen el consens de l'Estat mínim:

L'Estat de benestar, amb el seu aparell massiu de programes socials i lleis reguladores, ha excedit (o està a punt de fer-ho) els límits econòmics, tècnics i polítics de la seva capacitat i corre el risc d'enfonsar-se pel seu propi pes.

La prestació de serveis públics és una competència excessivament rígida, complexa, costosa, ineficient i contrària a tota iniciativa de canvi i innovació.

Les transformacions globals contemporànies (des dels mercats mundials al canvi climàtic) desborden o escapen a la capacitat reguladora de l'Estat, fundada en el principi de territorialitat.

---

La despesa pública, sobretot en temps de crisi econòmica, s'ha de frenar i contenir amb pressupostos públics austers, mesures per evitar el dèficit públic i la reducció de les càrregues fiscals per permetre als agents econòmics invertir en la seva expansió i desenvolupament empresarial ("crear confiança").

La gestió pública hauria d'imitar les pràctiques i idees de gestió del sector privat, posant l'accent en els valors de l'eficiència, la rendibilitat i la garantia de qualitat, orientant el seu model de gestió cap al servei al client.

---

### 3.3 CONSENS DE LA DEMOCRÀCIA LIBERAL

La democràcia representativa liberal és l'única forma viable i acceptable d'expressió de la sobirania popular. És necessari accelerar la seva expansió i exportació global per tots els mitjans possibles (influència diplomàtica, coerció, força militar, etc.)

Trets fonamentals de les democràcies representatives liberals (D. Held):

- Establiment d'un govern representatiu elegit.
- Celebració d'eleccions polítiques lliures i multipartidàries com a sistema de competència electoral.
- Vigència del sufragi universal.
- Consagració de la llibertat de pensament, informació i expressió.
- Garantia del dret dels votants a oposar-se al govern representatiu.
- Dret a presentar-se a eleccions competitives.
- Dret d'autonomia associativa.

---

**\* Democràcia de mercat**

- Lliure mercat electoral
- Antropologia de *l'homo oeconomicus*

**\* Democràcia procedimentalista, elitista i competitiva**

**\* Minimització de la participació política ciutadana**

**\* Despolitització global i reducció del camp polític**

**\* Convivència amb el “feixisme social”**

- Feixisme de l'apatheid social
- Feixisme de l'Estat paral·lel
- Feixisme paraestatal
- Feixisme de la inseguretat
- Feixisme populista
- Feixisme finançer

**\* Patologies**

---



---

# CONCLUSIONS

1. Individualisme possessiu (C. Macpherson)
  2. Creença en el lliure mercat en tant que el mecanisme més fiable, flexible i eficient per a regular l'oferta i la demanda.
  3. Exaltació de la capacitat emprenedora o d'iniciativa econòmica, l'esforç individual i la competència, considerats a motors del progrés individual i social
  4. Despolitització global i minimalisme Estatal.
  5. Democràcia de baixíssima intensitat.
  6. Projecte de totalització del mercat: globalització dels criteris de productivitat capitalista (creixement, utilitat, etc.), liberalització, flexibilització, desregulació, privatització, etc.
  7. Discurs determinista (“fi de la història) i desideologitzant (“no hi ha alternativa creïble”).
  8. Superioritat dels valors de la cultura occidental blanca, masculina, cristiana i heterosexual.
-

---

«De les paraules polítiques existents, no hi ha cap dubte que "democràcia" és una de les quals més cruelment s'ha abusat. S'ha utilitzat per justificar revolució, contrarevolució, terror, compromís i mediocritat. S'ha aplicat a institucions representatives, economies de lliure empresa, economies dirigides per l'Estat, al govern del partit leninista i a la dictadura a través del plebiscit. S'han lliurat guerres amb la finalitat que el món sigui segur per a la democràcia i s'han deixat caure bombes per consolidar-la en sòl estranger. Es realitzen operacions de contrainsurgència per protegir-la de les guerrilles que diuen lluitar per ella. La democràcia ha estat tractada com la prostituta de les paraules polítiques. [...] És possible rehabilitar una paraula tan corrompuda?»

Douglas Lummis

---